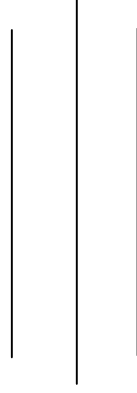

दुमी किरात राई जातिको प्रथाजनित
न्याय प्रणालीको अध्ययन

समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तह उपाधिको लागि आंशिक
आवश्यकता परिपूर्तिका लागि प्रस्तुत गरिएको

शोध-प्रस्ताव

प्रस्तुत कर्ता

मकर राई

रोल नं. : ५७८

त्रि.वि.दर्ता नं. : ६-२-७-२३७०-२००७

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

कीर्तिपुर त्रिभुवन विश्वविद्यालय

२०७३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग
कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

स्वीकृति पत्र

“दुमी किरात राई जातीको प्रथाजनिक न्याय प्रणालीको अध्ययन” शिर्षक राखि
समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग कीर्तिपुर अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षमा अध्ययन गर्ने
मकर राईले प्रस्तुत गर्नु भएको शोध पत्रलाई स्वीकृत प्रदान गरिएको छ ।

(विभागीय प्रमुख)

प्रा.डा तुलसीराम पाण्डे

.....

(शोध निर्देशक)

डा. कृष्ण भट्टचन

.....

(वाह्य परीक्षक)

प्रेम चलाउने

.....

मिति २०७१ / ५ / ३१

दुमीकिरात राई जातीको प्रथाजनिक न्यय प्रणालीको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र

संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर

तहको उपाधि प्राप्तिको आंशिक आवश्यकता

परिपूर्तिको लागि प्रस्तुत

शोध-पत्र

प्रस्तुतकर्ता

मकर राई

रोल नं. ५७८

त्रि.वि दर्ता नं. ६-२-७-२३७०- २००७

समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

२०७३

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको लागि आंशिक आवश्यकता पुरा गर्ने उद्देश्यले प्रस्तुत “दुमी किरात राई जातीको प्रथाजनिक न्याय प्रणालीको अध्ययन” विषयकको शोधपत्र मकर राईले मेरो निर्देशन, सुझाव तथा सुपरिवेक्षणमा तयार पार्नु भएको हो । म उहाँको कार्य प्रति सन्तुष्ट छु । अतः : शोधपत्रको अन्तिम मुल्याङ्कनको लागि सिफारिस गर्दछु ।

मिति २०७३/०५/१९

.....
डा. कृष्ण भट्टचन

(शोध निर्देशक)

समाजशास्त्र केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

कृतज्ञताज्ञापन

प्रस्तुत “दुमकी किरात राई जातीको प्रथाजनित न्याय प्रणालीको अध्ययन” शिर्षकको शोध पत्र समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिको आंशिक कार्यपूर्तीको लागि गरिएको हो । यस शोधपत्र आदरणीय गुरु डा.कृष्ण भट्टचनको आफ्नो अमूल्य सल्लाह सुभावा सहयोग र कूशल निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । यो शोधपत्र तयार पार्नमा आफ्नो कतिपय व्याहारिक कार्यहरूलाई पन्छाएर कौशल र समुचित दिग्दर्शन गराउनु भएकोमा उहाँ प्रति म हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । साथै विभागीय प्रमुख प्रा.डा. तुलसीराम पाण्डे ज्यू प्रति हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । विभिन्न सुभावा दिनुहुने अन्य गुरुवर्गहरू प्रति धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । साथै शोधपत्र लेखनमा वैचारिक सैद्धान्तिक बौद्धिक सहयोग गर्नहुने दुमीदाईहरू प्रा.चतुरभक्त राई, उप प्रा. रामकुमार राई, डा.नेत्रमणी राई, भुपु संसद टंक राईलाई धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु ।

सदा शिक्षालाई महत्व ठान्दै शिक्षालाई व्यावहारमा उतार्न भन्दै उत्साहित गर्दै उत्प्रेरणा दिदै व्यावहारिक समस्यासंग संघर्ष गरेर मेरो अध्ययनलाई यस गर्वीलो उच्चाईसम्म पुऱ्याउनुहुने पुज्यणीय पिता केशर बहादुर राई र माताचाउरी राई प्रति आजिवन ऋणी छु । शिक्षालेनै जिवनलाई उज्वल बनाउछ, शिक्षा नै जिवनको महत्वपूर्ण हतियार हो भनेर हौसला सहयोग गर्ने मेरो जिवन साथी विष्णु राई प्रति आभारी छु र मेरो भाई चैतन्य राई र बहिनी यशोदा राई छोरा दिपजोन राई प्रति पारिवारिक माया भौतिक सहयोग पुऱ्याएकोमा आभारी छु । साथै सम्पूर्ण दुमी किरात राईहरू प्रति जो जसले आ-आफ्नो स्थानबाट यस शोधपत्रलाई खदिलो महत्वपूर्ण अर्थपूर्ण बनाउन प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष रुपमा सहयोग गर्नु भएकोमा म उहाँहरू प्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु । त्यसै गरी महत्वपूर्ण सुभावा सल्लाह दिएर सहयोग गर्नहुने सम्पूर्ण मेरो साथीहरूलाई धन्यवाद दिन चाहन्छु । यस शोधपत्र तयारीका लागि आवश्यक सहयोग तथा कम्प्युटर टाइपिङ गरिदिनुहुने दाई छविलाल राई भाई सुमन राई र प्रिन्टिङमा सहयोग गर्नु हुने निरगम फोटोकपी एण्ड कम्प्युटर सेन्टर प्रति पनि धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा म यस शोधपत्रको समुचित मुल्याङ्कनका लागि त्रि.वि समाजशास्त्र केन्द्रिय विभाग समक्ष पेश गर्दछु ।

मकर राई

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, कीर्तिपुर, काठमाण्डौ

विषय सूची

सिफारिस पत्र

स्वीकृति पत्र

कृतज्ञता ज्ञापन

अध्याय- १ : परिचय

क्र.सं शीर्षक

१.१.अध्ययनको पृष्ठभूमि	१
१.२.समस्याको कथन	५
१.३.अध्ययनको उद्देश्य	६
१.४.अध्ययनको महत्व	७

अध्याय-२ : पूर्वसन्दर्भ साहित्यको पुनरावलोकन

२.१.समाजशास्त्रीय सैद्धान्तिक अवधारण	८
२.१.दुमी किराँत राई जातिमा भएका अध्ययनहरु	९
२.२.प्रथाजनित न्यायप्रणाली सम्बन्धी अन्य अध्ययनहरु	१०

अध्याय - ३ : अनुसन्धान विधिहरु

३.१.अध्ययन क्षेत्रको छनोट	१५
३.२.अनुसन्धान ढाँचा	१५
३.३.तथ्याङ्कको स्रोत	१५
३.४.तथ्याङ्क संकलन विधि	१६
३.४.१.अवलोकन पद्धति	१६
३.४.२.अन्तरवार्ता सुचि	१६
३.५.तथ्याङ्कको प्रस्तुति एवम् अध्ययन विश्लेषण	१७
३.६.अध्ययनको सीमाङ्कन	१७

अध्याय – ४ : अध्ययन क्षेत्रको परिचय

४.१ जालपा गाविसको परिचय	२१
४.२ दुमी समुदायको संक्षिप्त उत्पत्तीगत मिथक	२१

अध्याय – ५ : दुमी जनसंख्या, प्रथाको उपयोग, बुभाई तालिकाहरु

५.१ जालपा गाविसको जनसंख्या विवरण, जाति र जनजाति समुहहरु	२४
५.२ जालपा गाविसमा दुमि घरधुरी प्रथाजन्य प्रणालीको उपयोग	२४
५.३ जनसंख्या वितरण अध्ययन क्षेत्रको ढाँचा र प्रथाजनित न्यायको बुभाई	२५

अध्याय – ६ : प्रथाजनित न्याय प्रणालीहरुको विश्लेषण

६.१. चूल्हा कसमको प्रथाजनित न्याय प्रणाली	२६
६.२. जुरो/थारो बाध्ने प्रथाजनित न्याय प्रणाली	२७
६.३. खुपे ठचाक प्रथाजनित न्याय प्रणाली	२८
६.४. थुम्से थाप्ने प्रथाजनित न्याय प्रणाली	३०
६.५. श्री पञ्चमीमा तिरोभरो तिने प्रथाजनित न्याय प्रणाली	३१
६.६. कुहिएको काठको प्रयोग गर्न पाउने प्रथाजनित न्याय प्रणाली	३२
६.७. ग्रहण लाग्दा काम नगर्ने प्रथाजनित प्रणाली	३३
६.८. बारी मिची घडेरी, साइनो मिची परेली प्रथाजनित न्याय प्रणाली	३४
६.९. देउदण्ड र राजदण्डको प्रथाजनित न्याय प्रणाली	३५
६.१०. घरूवा थाप्ने प्रथाजनित न्याय प्रणाली	३६
६.११. महभीरको प्रथाजनित न्याय प्रणाली	३७
६.१२. भैसे बही प्रथाजनित न्याय प्रणाली	३८
६.१३. भरि भरिउ प्रथाजनित न्याय प्रणाली	३९
६.१४. तिते खोलाको प्रथाजनित न्याय प्रणाली	४०
६.१५. सोला/पाजाको प्रथाजनित न्याय प्रणाली	४१
६.१६. सकला/साकेला नाचको प्रथाजनित न्याय प्रणाली	४१

अध्याय – ७ : दुमिकिराँत राई समुदायको प्रथाजनित प्रणालीले पारेका सामाजिक,

सांस्कृतिक र धार्मिक प्रभाव र आधुनिक राज्यव्यवस्थामा यस प्रणालीको प्रभाव	४३-५०
--	-------

कअध्याय – ८ :

८.१) सारांश ५१

८.२) निष्कर्ष ५३

प्रश्नवली

सन्दर्भ सामग्री

नेपाली भाषामा

अङ्ग्रेजी भाषामा

दुमी राईको प्रथाजनित चित्रहरु

चित्र न. १. काठमाण्डौ, टुडी खेलमा साकेला नाचदै दुमीहरु ।

चित्र न. २ (रोठमा अम्लीसो पहिरो बगाए पछि कसैले नलगोस भनेर गाडीएको थारो ।

चित्र नं. ३ सोल पाजा प्रथा (धान, मकै बादरले नष्ट गरे पछि थापिएको पासो ।

चित्र नं. ४ चुला कसमको प्रथा (चुला चित्र) ।

चित्र नं. ५ खुर्पे ठ्याक प्रथा (यी खुर्पा कट्टी जमिन रोक्थे) ।

चित्र नं. ६ महभीरको प्रथा (छाचुङ्ग दुमी पाछाको उत्पती थलो महभीर) ।

चित्र न. ७ भुमेको चित्र ।

चित्र नं. ८ ग्रहणका प्रथा (ग्रहण लागदा ठिक्की, कुट्ने बजाउने गर्दछ) ।

चित्र नं. ९ साकेला प्रथा (भुमी पुजा गर्न जाँदै धामीहरु) ।

चित्र न. १० धामीसँग भुमे पुजा गर्न जाँदै मसुमेहरु ।

चित्र नं. ११ थारो बाध्ने प्रथा (धानबारी, घाँस नकाठोस भनेर राखिएको थारो) ।

चित्र नं. १२ थुम्से थाम्ने प्रथा (थुम्सेको चित्र) ।

चित्र न. १३ तिरोभरो प्रथा (कपली तमासुक २००३ साल ।

चित्र न. १४ भुमे खन्दै धामिहरु ।